

Motion till riksdagen 2005/06:So547

av Mia Franzén (fp)

Psykisk ohälsa och självmord

Motionen delad mellan flera utskott

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om vikten av att få fram förslag och förmedla den kunskap som finns bl.a. på Nationellt centrum för suicidforskning och prevention av psykisk ohälsa, Nasp.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om att statens folkhälsomål bör kompletteras med nollvisionen för självmord till följd av psykisk ohälsa.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om att utreda hur Spes, suicidpersoners efterlevandestöd, kan tillföras medel för den socialrehabiliterande funktion organisationen har för dem som går sjukskrivna på grund av att en anhörig valt att ta sitt liv.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om uppdrag till Nasp att utarbeta förslag till utbildningsprogram för lärare, fritidspedagoger och barnskötare om hur man skall stärka den psykiska hälsan och förebygga psykisk ohälsa samt dess yttersta konsekvens suicidala handlingar och våldshandlingar hos barn och ungdomar.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om att det behövs en definiering av sjukdomsdiagnoserna liksom att läkarunderlagen måste bli mer likvärdiga och informativa.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om att via företagshälsovården och Försäkringskassan bör rehabilitering och individuellt anpassat stöd även erbjudas dem med psykiska besvär och sjukdomsdiagnoser.¹
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anføres om att rutinerna för förtidspensioneringar, som utgår ifrån förslitningsskador och andra kroppsliga arbetshinder, måste ses över.¹
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om skolhälsovården.²

¹Yrkandena 6 och 7 hänvisade till Sfu.

²Yrkande 8 hänvisat till UbU.

Fel! Okänt namn på

Förebygg psykisk ohälsa och inför nollvision för självmord

Visionen måste vara noll självsador och noll självmord bland barn och ungdomar, allt annat är oacceptabelt. 1 200 barn självsadar sig om året, det är 1 200 barn för mycket. 116 barn och unga under 23 år tog sitt liv år 2002. Det är en för de närmaste anhöriga obeskrivlig smärta och saknad. Det är dags att riksdagen antar en nollvision för självmord till följd av psykisk ohälsa. Denna nollvision kan jämföras med den antagna nollvisionen för trafikdöden som inneburit ett stärkt medvetande, säkerhetstänkande och målinriktat arbete för att få ner antalet döda i trafiken. Rent statistiskt kan också områdena väl jämföras. På 1960-talet dog mellan 1 500 och 1 600 människor till följd av suicid. Ungefär lika många dog i trafiken. Prevention och en nollvision har nedbragt dödstaten i trafiken till runt 500 döda/år idag. Men år 2002 tog 1 494 personer sitt liv. Det är hög tid för en nollvision som kan komplettera det nationella suicidpreventiva programmet.

Över huvud taget bör vi öka medvetenheten kring vilka faktorer som är psykiskt skadliga och vilka faktorer som kan stärka den psykiska hälsan. Denna medvetenhet måste finnas med i ett helhetsperspektiv och inte enbart isolerad inom sjukvårdområdet. Hur vi väljer att hantera och möta lättare former av psykisk ohälsa, vilket är helt naturligt att vi alla upplever då och då, kan avgöra om situationen blir mer akut, rent av livshotande, eller blir en konstruktiv lärdom för livet. Denna lärdom kan öka vår empatiska förmåga och stärka vår förmåga att hantera andra svårigheter som vi alla möter. Lärdomen kan öka förståelsen för att både kropp och själ kan drabbas av "förslitningsskador" och att kropp och själ hänger ihop.

Psykisk ohälsa kostar – att förebygga är mest ekonomiskt

Trafikdöden kostar samhället 9 miljarder kronor per år. Samhällets kostnad för självmord är mer än 22 miljarder kronor per år. Den allvarigaste utgången av psykisk ohälsa är död genom självmord. För män mellan 15 och 44 år är självmord den vanligaste dödsorsaken och den näst vanligaste för kvinnor i samma åldersgrupp. Åtgärder mot spelmissbruk finns med bland statens folkhälsomål. Ökad psykisk hälsa finns inte med som punkt i regeringens folkhälsomål.

Den viktiga forskningen och det förebyggande arbetet

Nasp, nationellt centrum för suicidforskning och förebyggande arbete för psykisk hälsa, besitter stor kunskap och kompetens inom området. Det är av stor vikt att denna kunskap och kompetens tas till vara och tillåts utvecklas. Flera områden är ännu inte utforskade, och inom detta område behövs en ordentlig förstärkning för att möta det växande kunskapsbehovet och den växande problematiken bland såväl unga som äldre. Staten satsar mer än 70 miljoner kronor på forskning om trafiksäkerhet och nollvisionen är ytterst levande. Två miljoner kronor satsas på forskning kring självmordsprevention.

Spes som rehabilitering

En viktig organisation som förtjänar extra uppmärksamhet i detta sammanhang är Riksorganisationen för suicidprevention och efterlevandes stöd, Spes, som är en stor rehabiliterande tillgång för alla dem som mister en anhörig när denne tagit sitt liv. Det handlar inte om att komma över sorgen, utan mer om att lära sig leva med den och den kroniska smärta som den för med sig. Men eftersom det är själen som gör ont kan knappast någon som inte själv upplevt denna form av smärta föreställa sig hur man alls klarar att fortsätta leva.

Långtidssjukskrivningar i samband med att en anhörig tagit sitt liv är varken ovanligt eller konstigt. Utifrån ett rent ekonomiskt perspektiv bör det utredas hur Spes socialrehabiliterande funktion kan uppvärderas och tillföras mer resurser.

Sjukskriven – inte avskriven

För Lars-Åke Almquist, andre ordförande i Kommunal, är en god ledare tydlig, mogen, modig, lyhörd och har stor självkänedom. ”När ledarskapet fungerar frigörs energi och resurser som i motsatta fallet går åt till att bearbeta ångest och olust. Där det goda ledarskapet finns råder trivsel, öppenhet och skritt. Grunden för gott ledarskap i offentlig sektor är en tydlig rollfördelning mellan politik, administration och verksamhet”. Almquist säger vidare att ”En förändring måste börja uppifrån. Det gäller att visa ägarintresset, sätta tydliga mål och se helhetsperspektivet.”

Helhetsperspektivet är det främst de folkvalda riksdagsledamöterna som bär huvudansvaret för, och när Almquist talar om ”uppifrån” kan man knappast komma högre upp i den offentliga sektorn än till riksdagen. Det är därför av största vikt att riksdagen antar de i denna motion olika förslagen som rör samtliga anställda i den offentliga sektorn.

Fel! Okänt namn på

Hjälp via företagshälsovården bör kunna ges även om ohälsan är mer hem- och familjerelaterad än arbetsrelaterad. Kriser och svåra livssituationer påverkar arbetet. Att personalen mår bra, både hemma och på jobbet, ligger i arbetsgivarens intresse att se till. Detta har också största delen av det privata näringslivet och vissa större myndigheter, t.ex. Tullen och Posten, insett och erbjuder därför exempelvis samtalsstöd/terapi via företagshälsovården vid livskriser.

Stora delar av den offentliga sektorn och framför allt de kvinnodominerade arbetsplatserna har inte som policy att erbjuda samtalsstöd för annat än direkt jobbrelaterade problem. Samtidigt är det dessa arbetsplatser som har störst andel sjukskrivna på grund av exempelvis stress, utbrändhet, depression, psykiska problem och andra mer diffusa diagnoser med psykologisk eller psykiatrisk botten. Det är viktigt att stat, kommun och landsting arbetar mer aktivt med tidig upptäckt och stöd även när problemen den anställde har härrör sig främst till privatlivet.

Virrvarr av begrepp

Det råder stor förvirring för att inte säga kaos vad gäller begrepp inom det psykiatriska området, både bland allmänheten, kommun-, riks- och landstingspolitiker men även bland verksamma inom olika delar av sjukvården. Detta gör inventeringsförsök av resurser avdelade för långtidssjukskrivna med olika diagnoser med psykisk eller psykiatrisk botten svårkommunicerade och svårgripbara. Begreppsanvändningen behöver renodlas för ökad förståelse och färre missförstånd mellan framför allt Försäkringskassan, arbetsgivaren och sjukvården men även mellan dessa olika aktörer och den sjukskrivne. Det behövs en definiering av sjukdomsdiagnostiseringen och läkarunderlagen måste bli mer likvärdiga och informativa.

Långtidssjukskriven på grund av psykiska besvär

Via Försäkringskassan bör rehabilitering även erbjudas dem med psykiska besvär. Att samtalsterapi får finnas med som en verklig rehabiliteringsinsats borde vara lika självklart som att erbjudas talträning efter en hjärnblödning.

Är man långtidssjukskriven på grund av psykiska besvär och dessutom arbetslös är man dubbelt drabbad. Denna grupp bör i större utsträckning än idag kunna erbjudas rehabiliteringsinsatser för själen, när det är den som gör ont.

Möjligheterna med Finsam

Finsams möjligheter bör kunna omfatta även rehabilitering vid psykiska besvär. I årets folkpartimotion om hur man ska komma till rätta med de många sjukskrivningarna tas Finsam upp.

Förtidspensionering av unga

Idag förtidspensioneras på rutin även många unga och medelålders människor efter lång tids sjukskrivning, i vissa fall utan några som helst rehabiliteringsförsök. Särskilt gäller detta de diffusa diagnoserna som har sin botten i en psykologisk eller psykiatrisk problematik. Rutinerna för förtidspensioneringar, som utgår ifrån förslitningsskador och andra kroppsliga arbetshinder, måste ses över. Det är inte rimligt att personer i arbetsför ålder sjukskrivs för att så småningom avskrivs från allt hopp om att komma tillbaka till arbetslivet.

Skolhälsovård för kropp och själ

Skolhälsovården har en avgörande betydelse för många barn/ungdomar, dels för att tidigt upptäcka hälsoproblem, dels för att arbeta förebyggande tillsammans med lärare och elever. Att stärka barns och ungdomars självkänsla och egenvärde ger oskattbara värden för framtiden. Under många år har skolhälsovården dock fått stryka på foten i budgetarbetet på skolorna. Folkpartiet föreslår i annat sammanhang förstärkningar av skolhälsovården.

Många rektorer är huvudsakligen utbildade inom pedagogik och ledarskap, deras kunskap i hälsovård är mer begränsad. Politiker i kommunerna har också varit mycket tydliga om vad som bör prioriteras i skolan: att barnen ska lära sig räkna, läsa och skriva.

Sammantaget har detta fokus på inläring och pedagogiskt stöd till svaga elever givit den konsekvensen att kurator-/psykolognärvaron, liksom skolsköterskans arbete på skolorna, minskats till några få timmar i veckan på varje skola. Dessutom ansvarar samma skolsköterska för ett antal skolor med flera hundra elever. Det är med andra ord mycket svårt, för att inte säga omöjligt, för skolsköterskan att tidigt upptäcka barn som far illa. Det är dags att ta fram tydliga nationella mål för skolhälsovården för att garantera att barn och ungdomar får en god skolhälsovård för kropp och själ, var man än bor och i vilken skola man än väljer att gå.

Fel! Okänt namn på

Stärk lärarna

Lärarna har inte heller någon utbildning som ger dem möjlighet att komplettera en skolsköterska, kurator och psykolog. Lärarna förväntas lära ut sina kunskaper till barnen oavsett elevernas psykiska eller fysiska status. Allt sunt förnuft säger att det blir en omöjlig och medmänskligt smärtsam uppgift att se att barnet far illa utan att kunna hjälpa och att märka att barnet inte kan ta in kunskap på grund av sin situation. Därför borde Nasp få i uppdrag att utarbeta förslag till utbildningsprogram för lärare, fritidspedagoger och barnskötare om hur man ska stärka den psykiska hälsan och förebygga psykisk ohälsa samt dess yttersta konsekvens, nämligen suicidala handlingar och våldshandlingar hos barn och ungdomar.

Det behövs både hjärta och hjärna i vår samhällsservice

Sverige vill i olika sammanhang vara ett föregångsland, inte minst i förhållande till Europaunionen och detta är positivt, men då finns en hel del att ta tag i inom den offentliga sektorn. För att använda ett väl beprövat folkpartitalesätt ”det behövs både hjärta och hjärna i politiken” och detta gäller även den offentliga sektorn som måste fungera eftersom ”människors hjärtan måste klara det hjärnan tänkt ut”.

Varje anställd i offentlig sektor är värdefull och måste få känna detta i sitt arbete. Den som får känna sig behövd och värdefull sprider vidare denna känsla till sin omgivning och arbetskolligor. Uttrycken ”ingen är oersättlig” och ”alla är utbytbara” måste därför bannlysas ur all offentlig verksamhet. Arbetsledare, arbetskamrater och politiker måste istället utveckla olika former att visa uppskattning, ta tillvara kraften hos de anställda, något som är helt avgörande för arbetet med personalpolitiska åtgärder. Grunden för detta viktiga arbete måste få ta sin utgångspunkt i att varje anställd är värdefull och behövd.

Ta till vara kraften i den kvinnodominerade vården

Vårdsektorn är kvinnodominerad, därav finns vid sidan av hög utbildningsnivå och professionell kompetens även en, jämfört med de flesta andra yrkeskategorier, hög nivå av social och känslomässig kompetens, EQ. Detta är vårdsektorns stora styrka och en kraft som måste spridas även till andra yrkeskategorier. Former för att låta vårdens värden och extra höga EQ sprida sig ut i samhället måste utvecklas.

Arbetsglädje

Folkhälsoarbetet har oftast präglats av olust i stället för lust. Det har varit fokuserat mer på problem än på glädje. Men upplevelse av glädje och engagemang är en friskfaktor i sig. Att skratta och att känna glädje är en viktig jordmån för en god hälsa. Glädjen på en arbetsplats, i en utbildning eller ett nätverk, är en källa till kreativitet. I skrattet kan goda idéer kläckas, eftersom det blir en tillåtande stämning. Ett flertal forskare menar att humor, upplevd hälsa och livstillfredsställelse hör ihop.

Ge utrymme för verklig medmännisklighet

Varje arbetsplats bör ha en handlingsplan som kan användas vid svåra händelser på och utanför arbetsplatsen som påverkar personal, patienter eller deras anhöriga. Kriser i och kring arbetsplatsen berör, det är då extra viktigt med en rätt hantering inklusive samtal, handledning och stöttning. En konkret handlingsplan för ett bra hanterande av svåra händelser kan stötta personalen i dess naturliga instinkt att få fungera som medmänniska, en inte alldeles enkel uppgift i svåra situationer.

Problem- och sorghantering, konflikt- och känslobearbetning ingår i livet, och ett extra stort mått av dessa psykiskt många gånger påfrestande moment ligger på socialtjänst-, räddningstjänst-, rättsväsende- och vårdpersonal att hantera. De allra flesta av dessa är kommun-, landstings- eller statsanställda, och en rätt hantering vid dessa arbetsplatser kan motverka att den emotionella belastningen de utsätts för leder till ohälsa.

Stockholm den 4 oktober 2005

Mia Franzén (fp)